

KOLOZSVÁRI KÖZLÖNY.

SZERKESZTŐI LAKÁS:
Kül-mónostorutca 181. szám.

Megjelenik a lap hetenkint 3-szor u. m. kéddén, esütörtökön és szombaton délelben. Ára évnegyedre 3 ft. o. 6.
Hirdetési ár: 6 basábo sorért 1-ór 7 kr., 2-ór 6 kr., 3-ór 5 kr. o. 6. s minden hirdetés után 30 kr. belyegdi. Előzetes s hirdetés a kiadó hivatalnál kezeletik.
A „nyiliteri” cikkek sora után 20 kr. előleg befizetése mellett a szerkesztőséghez emlíkendők.

KIADÓ-HIVATAL:
Kőszepcsen, STEIN J. könyvkereskedése.

Tekintve a kül- és belpolitikai helyzet felelőssé és kétszeres érdekű természetét, mely a legnevezetesebb fejleményekre nyújt kitérőt, május 1-jétől számítva új rendkívüli előfizetés nyitottatik:

„K. KÖZLÖNY”-re.
Előfizetési ár:

Május-hóra 1 ft.
Május-június-hóra 2 „
Május-septemberi öt-hóra 5 „
A „K. Közlöny” kiadó-hivatala.

Pest, ápril 28-án.

(D.) Ücs. kir. apostoli Felségének a szász universitás illetéktelen fellépése irányában tett legfelsőbb nyilvánítását, míg egyrésztől az elégtétel érzetével fogadhatjuk, másrésztől a kormánynak, mely a tárnokmester ő exelja nyilatkozata szerint a felelősség érzetét bírja — alkotmányos törekvése kegyességül időzőlhetjük.

Első komoly szó ez, melyet a közös országgyűlésre történt meghívása után az erdélyi részek hallhatnak, s melyből reményt meríthetnek, hogy a municipális hatáskörbeni azon tulajdonság, melyet a királyföld bürocratiája a Stadion kora óta magának vindicált, a rendes medrébe vissza fog utasíttatni, s egy méltóságát érző kormány el nem fogja tűrni azt, hogy az ország egy kis szögletében nyílt agitatio folyjon azon kormánytörekvések ellenében, melyekre nézve az illető kormányférfiaknak sikerült kivinni és megnyerni az uralkodó felség jóváhagyását s beleegyezését.

A mint többszöri vitáim alkalmával többször elmondám a lapok hasábjain, s legutóbb a szász universitás utóbbi lépésére jogalapjainkra fektetett észrevételeimet elmondám a „Pesti Napló”-ban is, miután az egyes szász-székek municipális hatásköre annyira kifejlődött, hogy a municipiumok minden politikai jogait ezen székek magok gyakorolták, magok választák az országos képviselőket, az utasítások korában magok látták el utasításokkal függetlenül az universitástól, magok határoztak kebeli dolgaik felett, magok vették teljességbe a kormány intézkedéseit, vagy tolmácsolhaták felirataikban ezek iránti aggodalmaikat; azóta megszűnt mindazon közös politikai jog gyakorlata, mely valaha a királyföld jobb részét, mint egy vármegyét, a mi volt régen comitatus cibiniensis — illetve s ez szétszórt az egyes székhatalóságok közt, melyek külön-külön a megye egész jogát megnyerék magoknak, mint külön hatalóságok. Ehez képp az universitás politikai szereplése valóságos praevicatio volt, nemcsak az erdélyi többi megyék jogai irányában, de az volt az egyes szász-székek irányában is.

Mert vagy kötelezők lettek volna az universitás politikai nyilvánításai s megállapodásai az egyes szász-székekre nézve, s ez esetben ezen székek municipális joga nem ért egy batkát; vagy pedig állottak az egyes székek a municipális jog teljes élvezetében, a mint hogy jogilag abban is állottak, s ez esetben az universitás egész politikai szereplése pusztán szemlálmoskodás volt, melyet a reactionarius kormányok is csupán azért tűrhettek s legyeztek, hogy a nagy hangok, az alig 170,000 lélek bürocratiájának roppant kiáltozása valami rendkívül nagy nemzetiségi druz- és maronita-féle harc előlámája gyanánt tűnjék fel a belviszonyainkban járta nemet világ előtt.

Hála égnek eljött az idő, hogy letépiék a papirkoronákat, melyek csak a homályban termik meg azt az illúsiót, melylyel a képzelgést elaltathatni.

Ha az agitatorok tulkapasait a kormány rendutasítja, ez által magát azon komolyabb tekintély színvonalára emeli, a mely nélkül államot felforgatni lehet, de kormányozni, rendet tartani s a kedélyeket kibékíteni soha sem; mert nincs oly állapot, mely a lakók millióinak egyiránt inyére legyen, s gyöngye kormány az, a mely az agitatók szeszélyeinek forgószela által sodortatja magát; csak egy állapot az, a mely kibékíti a jogosságot,

a törvényesség állapotja, mert ez megparancsolja a polgárnak, hogy mennyit követelhet s mennyit merészelhet, s a jogháborító ellenében a kormányt a békére s rendre törekvő népek millióinak nagy többsége életével s vagyonával támogatni mindig kész.

Minden kormány csak azért lehet erős és szilárd, ha tiszteli a jogot, s visszautasítja a jogtalanságot még akkor is, ha azt talán sok részben saját érzéjaira kizsákmányolhatná.

Kormány, mely a jogfelforgatásokkal, lázadásokkal alkudozik, oly örvény felett áll, hol bizonyosabb a veszély, mint a szerencsés átsiklás.

Azt reméltettük, hogy az universitás tulkapasait, melyeknek a Schmerling-kormány oly örök dícsőségű hasznait élvezte, azon lankadatlan hő küzdelmet a german centralisatio érdekében a mostani kormány is újraindítandó, mert ez ellentérvés zsbabzól fogna hatni a magyar jogfolytonossági követelésekre, s ezek ellenében a kormány kivett tények alapjain nyílt ellenvéleményekre mutathatna; ámde a jelenlegi kormányon férfiak tilnek, a kik közelebb állottak azon mozgalmak színjátékához, tudják, hogy a láma csak néhány hivatalnoktól eredett és ered, kik a zsiros kővezet féltik, s féltik azon képzelt vívmányokat földjükre nézve, melyek éppen mert aránytalanok s szolgálati díjképp kegyelemből adottak valának igen ephémér életre számíthatnak volna még azon esetben is, ha végre a centralisatio sikerült volna leigázni a magyar királyságot.

Jól tudják a kormány mostani emberei, hogy a szász képviselők midőn legtöbbet követeltek is az universitás részére 1848-ban, midőn követeléseiket oly merészen tevők fel, hogy egy passusban nem haboztak kifejezést adni azon szándékuknak, hogy ahhoz állanak, a ki többet ad nekiök; még akkor is az universitásnak nem kértek több hatáskört mint azt, hogy a királyföldön a másodbírságot gyakorolja, a szász nemzeti vagyonot kezelje; de a legtermészetesebb józanokosság is jól beláthatja az universitás politikai machinationnak illetéktelenségét, mert ugyan ki küldött hozzá regalist, ki szólítja fel, hogy képviselőket küldjön az országgyűlésre? hol állanak hátamögött a választók, a kiknek nevében beszélhetne, s honnan is tudja tulajdonképp, hogy az országgyűlésre az erdélyi municipiumok meghívattak? Nem hiszszük, hogy a kormány szükségesnek látta volna valaha az universitás engedelmét kérni ki arra, hogy Köhalm- vagy Medgyesszéket vagy Brassóvidéket az országgyűlésre meghívja; s nem hiszszük, hogy Köhalm-székek vagy Brassóvidéke valaha kérelemmel folymodott volna az universitáshoz, miképp engedje meg neki, hogy követelt elküldhesse oda, hová a korona parancsa folytán hivattak?

Ha sem innen, sem onnan senki sem érintkezett az universitással, mi köze lehet neki ily rajta egészen kívül forgó körbe berugdalózni!

Ez az, a mit mi sokszor kérdeztünk, s minthogy az utóbbi években sajnálatra méltólag mégis eképp megtörtént, elnézett, sőt ápolgatott, hideg resignatioval néztük azon axioma folytonos érvényesülését, miképp „parva sapientia regitur mundus.”

Hanem a parva sapientianak bizony elég nagy szegénység, nyomor s rendtelenség lön következzék; az emberiséget valóban kevés bölcseséggel is lehet kormányozni akkor, ha nagy a kötelességérzet, s a kormányok a társadalom kebelében megalapult igazságokat s rendszert híven követik, nemzeteknek, melyek alkotmányynyal bírnak, alkotmányukban évezredek bölcsesége fekszik, s csak ez alkotmányt kell tisztelni, s kisebb bölcseséggel is nagyobb bölcseséget követünk el, mint hogyha egyes theoreticus fók elmeszüleményeit a nemzedék több százados bölcsesége fölé emeljük, s az emberiséget egy fej után rohanó géppé törpítjük le.

Örvendtes jelenségnek látjuk tehát azt, hogy az illetéktelen beavatkozások legfelsőbb helyen visszautasítottak, s most, midőn a nemzet és uralkodó akarnak egymással beszélni, a zug-érdekek s kapzsiságok elnémitatnak, s a kormány méltóvá kívánja tenni

a légkört azon tűnnetélyes hangulathoz, mely minden komolyabb gondolkozásu honpolgár szívében a kölesönös egyetértés és bizalom visszaállításának törekvéseben nyilvánul, s melynek valószínűleg sikere sem fog kimaradni, ha a kormány oly őszinte törekvéssel szándékozik a nemzetet a megígért jogfolytonosság élvezetébe visszaállítani, a mily rendíthetetlenül hí a nemzet a polgári nyugalmat egyedül biztosító törvényességhez.

Erdély a honban a „Hon” szerint.

Jókai Mór, a „Hon” érdemes szerkesztője, Erdélynek a magyar királyságban helyzetéről, saját szerű viszonyainak berendezéséről s a területnek a keleti kérdés irányában fontosságáról értekezik egyik közelebbi cikkében. Egyelőre minden megjegyzés nélkül közöljük abból a következőket: had „Akárki bírja Magyarországot, az mindig tudni fogja, hogy az a Kárpátoktól az al Duna partjáig egy ország.”

Territorialis kérdésben csupán Horvátország az, mely föltételeit megsabhatja, s egyben, hogy Valljuk meg őszintén mindkét részről, hogy nekünk épp olyan szükségünk van arra, hogy Horvátország csatlakozzék hozzánk, mint Horvátországnak arra, hogy Magyarország csatlója őt megához. A producens Magyarország Horvátországon keresztül juthat az egyedüli tenger partjához, mely őt a világgal összeköti, viszont a kicsiny és improductív Horvátország, ha Magyarországgal nem társul, s külön akar állni, egy olyan kincsnek jut zálogába, a minek hasznát nem veheti, sőt terhekkel válla, a miket meg nem győz. Háromszoros érdeke van azonban magának Ausztriának arra, hogy Horvátország és Magyarország ismét kiegyezve összekapcsolódjauk, mert Dalmatia, a magyar tengerpart, mint Magyarország koronájának kiegészítő része szívesen és lelkesülten fog ragaszkodni az eddigi államszövetséghez; míg ha Magyarországtól csak azért szakították el, hogy egy kicsiny, nem gazdag, s önállóan lenni vágyó, de erre gyöngye ország darabjait engedtesék oda; bizony bele fog esni Dalmatia is, a magyar tengerpart is — a velenesei kérdésbe.

Tehát Horvátország és Magyarország között a legliberalisabb engedékenységre vannak utalva a két fél független államférfiai.

Vannak a kik Erdélyből is támasztanak területi kérdést. Mondanom sem kell, hogy azokkal ez alapon alkuha nem bocsátkozhatom. Erdély magyar föld. Más ajku lakóinak jogos kívánságait törvényesen kielégíteni szükségesnek látom, de házam földéből egy hantot sem alkuszom le soha.

Ha Erdély saját szerű viszonyaihoz saját szerű institutok kellene, azoknak létrejöttét lehetőnek tartom, de állami külön állására semmi indokot sem találok.

Különb ez ügynél végtelen nagy türelem és biggadás szükséges, miután nagyon közel van még az a mult, mely Erdélyt sebeit támasztá.

Es nekünk itt Magyarországon nagyon sokszor készen kell arra lennünk, hogy józan engesszeléssel lépünk oly vitatkozó felek közé, kik maguk átéltek a szenvedélyesség indokál szolgáló eseményeket, s kiknek kibékítésére azóta sem az idő, sem a kormányok nem tettek semmit; ellenkezőleg az utóbbiak mindent, hogy az egyttlétet tőrhetlenné tegyék reájuk nézve, s kiknek kibékítésére most egy Isten és egy ország hatalma és jószágos gondoskodása szükséges.

Öt nagy sebek várnak begyógyításra, s nagy bölcseséget várnak a hozzájuk nyulni akarótól.

Pedig azon sebeknek is be kell gyógyulniuk, mert Erdély nem csak a jelen politikájában egyik védvárunk, hanem a jövő politikájára nézve egyik legfontosabb posztiónk.

Erdély a keleti kérdés várnegyözője.

Minő szerepet foglaland el Magyarország a jövő politikájában a keleti és egyéb európai kérdésekkel szemben? az attól függ, minő irányban egyetülnek az ország nemzetiségei velünk.

A magyar nemzetnek, mely bátor volt ide ékelni magát a szláv és román népek közé, a német nép azomszedságába, amazoknak egyetülését, emezeknek terjeszkedését ezredéves erős lételevél gátolva, a jövőben két szerep között van választása.

A keleti kérdés előbb-utóbb fölmerül. Előidézik azt a szabadulni, és a hódítani akarók.

A magyar nemzetnek lehet választania: akar-e a szabadságot vágyók vezetni, központjuk lenni, vagy pedig akar-e a hódítani vágyók előcsapata lenni?

Mind multja, mind helyzete, mind dynastiájának eddigi politikája amaz első tanácsolják neki; e mellett van európai kivatása; ezen az nton lehet nagy, boldog és dicső.

Ily nagy jóvendő nem követelhet-e valamit a jelentől? Ne gondolkozzunk-e, mi szegény, törpe, boldogtalan jelenkor, fia, a nagy és boldog Magyarország, melynek a ki egyszer polgára lehet, belőle ki nem kívánczik többé, akármilyen imádja Istenét, akármilyen vallja be honszerelmét?

En ily dicső Magyarországról álmodni meg nem szűnők, még talán a halálban sem.

A székely képviselők részvétirata Kralowánszky György özvegyéhez.

Özvegy tek. Kralowánszky Györgyné sz. Kiss Etelka urhölgynek Pesten.

Tekintetes asszony! Jóna hírlás a földi Nincs nemzet, melynek minden egyes tagja feloldozóbb szeretettel ragaszkodnék a szülőföldhez, mint a székely, s éppen azért nagyunk kell lenni azon kényszerítésnek, mely ezen öröklött honszerelm daczára ezrenként szakasztja el évenként a nemzet tagjait a szülőföldtől s kivándorolni kényszeríti őket idegen földre, idegen nép közé, nem azért, hogy ott talán kényelmes életet éljenek — hanem azért, hogy munka, szorgalom és fáradság által életüket bár tengethessék.

Az ok, mely e kényszerítést előidézte, hosszú években kereszttől nőtt nagygyá, s hosszú években kereszttől nőtt a seb akkorá, hogy gyors segély s orvoslás nélkül a legéletrevalóbb nemzet legmunkásabb osztálya a helyett, hogy az elszegényült hazában értékesítend tetterejét, és a helyett, hogy erkölcsösen nevelt gyermekeinek a haza határain belül szerezné munkakört — oda van kényszerítve, hogy elhagyja az ősi bérceket, megszünik székely lenni, tulmegy a haza határain, hol elvesz a mostoha nép és mostoha viszonyok között, s gyermekeit alig felserdült korukban a sors labdájának, a kora hervadásnak teszi ki.

A tktes asszony szeretett férje, néhai Kralowánszky György, derék hazánkfa legelső hozott tetteges segélyt a nagygyá nőtt seb orvosolhatására s eltérőleg azoktól, kik látják a fa virágjának vihar általi évenkénti elhordását, s kik látják a fának gyökerén rágódó féreg általi elpusztulását, de a kik a szerencsétlenség feletti pusztasohajtásokkal beérik, legelső volt, ki a vihar elfogására s a nemzetfa életrejeének visszaadására utmutatolag a tetteges adományozás sorát nyitotta meg s azon 10,000 ft. összeggel, melyet e célra a magyar tudományos akadémia rendelkezésére hagyományozott.

Ezen hagyomány nemcsak az összeg jelentősége s a cél szentsége tekintetéből — de ugy is mint kezdemény a hála és elismerés őszinte érzelmét keltette fel közvetlen a székely nemzet tagjainál — s közvetve a közjót szíven hordozó minden hazánfiánál. És ezen hála s elismerés érzelmét fokozza még azon körülmény is, hogy néhai Kralowánszky György hazánkfiát nem szoros értelemben vett vértökélet, hanem csak hon- és nyelvesség kötötte a székelyekhez.

Azon hatóságok, melyek hivatta lennének a közérzelem kifejezésére, el levén némítva, mi, mint a jelen országgyűlésre küldött képviselők, erkölcsi kötelességünknek ismerjük tolmácsolni ezen közös érzelmét; és a legilletékesebb helyen tesszük ezt jelen soraink által a tktes asszonynál, ki néhai Kralowánszky György ur szívéhez legközelebb állott, s ki, mint nemesleltű férje bizalmának, szerelmének birtokosa, egyuttal dícsőségének is örököse.

Fogadja tehát tktes asszony ugy magunk, mint válaszló testvéreink legőszintébb hálaköszönetét a nemesleltű férje által tett hagyományért, és engedje reménylennünk, hogy idő és nemes tettekből született önértet enyhítendik azon mély fájdalmat, melyet a tktes asszony jelenleg hordoz, s a melyben mindnyájan őszinte részt veszünk.

Pest, ápril 29-kén, 1866.

Gr. Mikó Imre, Zeyk József, gr. Kálnoky Pál, Papp Lajos, Domokos László, b. Huszár Károly, Zeyk Károly, Gál János, Dózsa Elek, Berde Móza, Gál Miklós, Torma Károly, b. Szentkereszt Zsigmond, ifj. b. Kemény István, Szolga Miklós, gróf Bethlen Sándor, Thuri Gergely, id. gr. Bethlen János, Boér János, Bömes Frigyes, gr. Bethlen Farkas, gr. Kun Kocsárd, Mikó Mihály, Geczó János, Simai Gergely, Ocsvai Ferencz, gr. Bethlen Gábor, Makrai László, Trauschenfels Emil, Lázár Dénes, b. Kemény Gábor.

Lapszemle.

A magyar országgyűlés második feliratának 8 Felsége elibe lett terjesztése, s az arra adott királyi szóbeli válasz alkalmából, a kormány felhivatalos közlönye, a „Const. Oest. Ztg.” következő, figyelemre méltó megjegyzéseket tesz:

„A magyar országgyűlés második felirata 8 Felsége előtt fekszik, s Magyarország színtugy, valamint a birodalom nem feszültség nélkül várta a szavakat, melyekkel az elfogadtattott.

Nézettünk szerint mi sem volna kíváncsiabb, minthogy a jogfolytonosság abstract elvének nyúlósága feletti vita valahára véget érjen. Mindenek előtt a magyar országgyűlés kötelessége, a vitát elfogadható kiegyezkedési javaslatok megállapítása által bezárni. Ily javaslatok létezése mellett könnyű lesz az alkalmas módot feltalálni, hogy az alaki nehézségek legyőzessenek. A lényegét a formának feloldozni nem lehet, és az nem is fekehtik az ország óhajtatásában. Valamint a kormányának őszinte kívánata az európai békét fentartani, épp oly buzgó törekvése az összmönarchia belsejében is biztosítani a békét. Magyarország nem ismerheti félre, hogy az összbírodalom többi népei- és országaihoz való viszonyának rendezése, legnagyobb mértékben saját javára fog való. Legyenek a pártok kiindulási pontjai bármily különbözők, mind azokra nézve, kik a kiegyezkedést létrehozni nem pedig hátráltatni akarják, az államjogi kérdések további fejlődésének feltételei analog formulába vonhatók össze, s az ebből áll: Az összbírodalom szilárd szervezete a magyar korona lehető legnagyobb önállása mellett. E két végcél egymást szükségképp limitálni kénytelen, de soha meg nem semmisítheti egymást.

Azon körülmény, hogy a magyar-horvát regnicoláris küldöttség e pillanatban Pesten ülésen, nézettünk szerint egygyel több bizonyíték arra, hogy az 1848-iki törvényeknek teljes kiterjedésükben és azonnali reactiválása lehetetlenség. E törvények szerint a felelős ministerium hatalma korlátlanul kiterjed Horvátországra. A horvát képviselők ennek folytán legfőbb csak mint bizalmi férfiak működhetnének Buda-Pesten, s legfőbb csak véleményeket mondhatnak ki a magyar országgyűlésen. Amde ők forma szerint a paritás alapján alkudoznak, s minthogy ezt a magyar országgyűlés nem csak megengedi, hanem ily viszonyoknak szükséges voltát is elismeri, ezzel gyakorlatilag az van behozni, hogy az 1848-iki törvények azonnali és feltétlen visszaállítása már azért is lehetetlen, mert akkor a Horvátországi kiegyezkedésnek meg kellene hiúsulnia.

Reméljük, hogy az országgyűlés, Uralkodójának jóakaratu intencióit méltányolni fogja tudni, és most már legfőbb teendőjéhez, a kiegyenlítői javaslatok elkészítéséhez, komolyan hozzá fog kezdeni. Bár e javaslatok olyanok lennének, hogy a korona jogainak megővése mellett, a birodalom valamennyi népei solidaritásának éltető eszméjét is hiven tükrözzék vissza.

Gróf Nádasdi Lipót beszéde

(a felsőház april 16-diki ülésében.)
Nagyméltóságu elnök! Méltóságos főrendek! Midőn az első felirat megvitatása e házban napi-

rendre került: nem volt alkalmam az e tárgy felett folyt discussióban résztvenni, s azért most csak utólagosan jelentem ki, hogy én már akkor sem helyeztem a felsőház külön feliratát. És minután az csakugyan létrejött, gondosan áttanulmányoztam mind a képviselőház, mind a felsőház külön feliratát, összehasonlítottam mind a kettőt, s arra a meggyőződésre jutottam, hogy a két felirat között valóban lényeges különbség nincsen; ez tehát még inkább megerősített előbbeni nézetemben, hogy t. i. a felsőháznak külön felirata egészen elmaradhatott volna. És hogy az említett két felirat között lényeges különbség nincsen, az igen természetes, az nem is lehet másképp! Természetesnek fogom én azt találni: ha akkor, a midőn a magyar köz- és magánjognak egyes tárgyai fognak tanácskozás alá kerülni, ha mondom, akkor eltérő nézetek fognak gyakrabban felmerülni a két ház között, de az is igen természetes, hogy akkor, midőn magáról a jogfolytonosságról van szó, vagyis arról, vajon köteles-e a végrehajtó hatalom az optima juris forma szentesített törvényeket nem csak elvileg elismerni, hanem egyszersmind tetteleg életbeléptetni, végrehajtani? tehát midőn arról van szó, a mi minden alkotmányosságunk lényegét, alapját képezi: természetes, mondom, hogy ilyenkor a hazafiai kötelesség tiltja mindnyájunknak — a nemzet ezen életkérdését illetőleg — a képviselőháztól eltérő nézetben lennünk. Hiszen ma már senki sem vonja azt kétségbe, hogy a fenséges dynastia a nemzet szabad akaratából és kétoldalú szerződések elapján bírja a trónt; nem vonja senki kétségbe, hogy a magyar alkotmány nem octroyalt alkotmány, hanem minden ízében pactált alkotmány; világos tehát, hogy e kétoldalú szerződések folytán ugyanazon lapon, melyen a fenséges dynastia joga áll, ugyanazon lapon áll egyszersmind a nemzet joga is, világos továbbá, hogy a dynastia joga s a nemzet joga correlat fogalmak, melyek egymást feltételezik, s a melyekről azt tanultam a logicában: hogy „posito uno conceptu, ponitur alter”; de mindezekből kétségbevonhatatlanul következik már az, hogy a nemzet jogát, az alkotmányt, a szentesített törvényeket épp oly kevésbé lehet felfüggeszteni, mint nem lehet felfüggeszteni a dynastia jogát, és hogy az egyiket épp úgy érvényre lehet juttatni, mint a másikat.

Méltóságos főrendek! a miket én most mondandó vagyok, azok — jól tudom — nem ismeretlenek méltóságotok előtt, és hogy mégis felhozom azokat, annak oka egyedül az; hogy példákul világosítsam fel, miszerint a jogfolytonosságnak teljes, tehát nem csak elvileg, hanem tényleges érvényesítése, legalább is annyira fekszik a dynastián, mint a nemzetek érdekében: mert csak azon nemzetnél fog a loyálisitás a dynastia iránti ragaszkodás, s áldozatkészség mely gyökeret verhetni, melynek kebléből nem irtották ki a jogérzetet a kormányhatalom tettei, melynek jogát tiszteletben tartotta saját kormányja, s mely nemzetben a kormány a jognak tiszteletben tartása által viszont rendíthetetlen jogérzetet fejlesztett ki a dynastia irányában is világos példa erre Franciaország és Nagy-Britannia! Gyakrabban tartózkodván Franciaországban buzamosb ideig, elég alkalmam volt a dolgok valódi állásáról, mint szemtanu szerezni

bővebb értesülést; és elég alkalmam volt a helyszínen tanulmányozni, hogy mi az, mikor valamely nemzetnél a jogfolytonosság érzete kiveszett! Franciaországban a hány csak fellépett a múlt század vége óta, az mind proclamálta az ugynevezett 1789-diki nagy elveket, e mellett azonban tette azt, a mi neki tetszett; mindegyik a „salus publica suprema lex esto” palástjával takarta saját tetteit; mindegyik azt hirdette, hogy csak ő mentheti meg az államot, a társadalmat, a vallást, a tulajdont; mindegyik azt vitatta, hogy egyedül az ő eljárása képes összhangba hozni a szabadság és rend követelményeit; és e mellett mindegyik halomra döntötte az addig fenállott törvényeket, a mennyiben t. i. ezen törvények neki nem tetszettek; többé, kevésbé mindegyik saját akaratát erőszakolta a nemzetre; a törvény s az eskü szentsége pusztá hanggá változott, a jog helyébe a siker lépett; és mindezeknek mi lett a következménye? az, hogy a francia nemzet a folytonos experimentáció s a szentesített törvények örökös felforgatása következtében a jogfolytonosság érzetét tökéletesen elvesztette! vagy, ha úgy tetszik, hogy Franciaországban annyiféle jogfolytonosság támadt, hogy most már maguk a francziák is alig tudják meghatározni, melyik hát az a valódi jogfolytonosság? mert van legitimista jogfolytonosság, republikánus jogfolytonosság, orleanista jogfolytonosság, bonapartista jogfolytonosság, azaz: hogy tulajdonképpen semmiféle jogfolytonosság sincsen, és ha csak az utóbb lefolyt negyven évre visszapiantunk (pedig mily rövid idő ez egy nemzet életében), azt látjuk, hogy e negyven év alatt a francia nép e négy különböző jogfolytonosságnak mindegyikéhez, legalább egy darab ideig valódi fanatizmussal ragaszkodott; de azt is látjuk, hogy minután a különféle kormányok a nemzet jogát ugyan elvileg mindig elismerték, de tényleg azt felfüggesztették, s saját akaratukat erőszakolták a nemzetre, ennek következtében azután a francia nemzetben a valódi jogfolytonosság érzete, s ezzel együtt, a dynastia jogának tiszteletben tartása soha sem birt mély gyökeret verni, úgy, hogy az országban nem a jog, hanem a hatalom, a siker döntött, és mintegy politikai axiomává lett, mint Hugo Victor mondja: „la dernière raison de rois — lebon et la dernière raison du peuple — le paré!” — És csak így érthető az, hogy mind 1830-ban, mind 1848-ban csak három napi insurrectio is, már képes volt a dynastiát megbuktatni, s ennek gyümölcse az is, hogy a francia nemzet a hatalomnak minden tényleges birtokosát, az állam törvényes feje gyanánt, szokta elfogadni.

Ime, ez az ugynevezett „fait accompli” theoriája, mely a jogot, a politika eshetőségeinek rendeli alá, mely nem azt kéri először: quid juris? — hanem azt: quid consilii? — Ez a „tel est notre plaisir” elv gyümölcse! Ez a theoria, ez az elv éppén a legitim monarchiára nézve jár legnagyobb veszéllyel; mert a midőn a nemzetek jogérzetén erőszakot akar elkövetni, akkor éppén magát ezt a jogérzetet, a trónok legbatalmasabb támaszát irtja ki. Én pedig úgy vagyok meggyőződve Méltóságos Főrendek! hogy a jogérzet valódi kincs, valódi szerencse mind a nemzetre, mind a dynastiára nézve, mert csak ott szilárd a trón, hol ez a jogérzet

mély gyökeret vert; csak ott nézhet békés fejlődés elé a nemzet, hol ez a jogérzet a nemzetet s a kormányt egyaránt áthatja és úgy vagyok meggyőződve Méltóságos Főrendek! hogy a nemzet e jogérzetén éppen egy nem tanácsos erőszakot elkövetni, mint nem annak vallásos érzelmein, s azért csak azt a politikát tartom helyesnek, mert csak azt hiszem tartósnak, mely a jog körén belül, nem pedig annak körén kívül s annak mellőzésével rendelkezik.

Dicső példa erre Nagy-Britannia! Minő tisztelete a törvénynek, az alkotmányos jognak alul és fölül egyiránt, és éppén ezért, minő szilárdsága a trónnak! s ezek folytán minő hatalma, minő emelkedése az országnak! Angliában már 1707 év óta nem használták az uralkodók a „veto” jogát a parlament ellenében, — holott ezt teljes joggal teheték volna; de nem tették, mert jobb szerették, hogy a nemzet a maga saját kívánsága, saját módja szerint legyen naggyá és boldoggá! És vajlon, minő varázshatalmú politikai intézmények tették Nagy-Britanniát ily naggyá és boldoggá? A válasz könnyű rá; a parlamenti felelős kormány s a „selgovernement”, vagy is: helyhatósági rendszer, tehát ugyanazon intézmények, melyekért a magyar nemzet már évek hosszú során át lankadatlannul küzd, s melyeknek formulázását az 1848-diki törvények képezték.

Nem vonom én azt kétségbe méltóságos főrendek, hogy a 48-diki törvényeknek haladéktalan visszaállítása, egy és más tekintetben bajjal és nehézségekkel fog járni. Én, mgos főrendek! 1825 óta minden országgyűlésen részt vettem — és tapasztaltam, hogy a törvényhozásban mindig adták elő magukat nehézségek, s azokat egyszerre legyőzni nem lehetett; — hanem most meggyőződésem csakugyan az, hogy az által, hogy a nemzet a közös viszonyok meghatározását és az 1849-diki törvényeknek revisióját már tetteleg munkába vette, hogy ez által a legkegyelmesebb királyi resolutionnak némiképp elég tétetvén; az egyezkedés nem nebeztve, hanem meggyőződés szerint, előmozdítva lett.

A mit az 1848-iki törvények életbeléptetése ellen a „salus publica” szempontjából szoktak felhozni, arra nézve azt jegyzem meg először, hogy a birodalom valódi „salus publica” aoha sem kívánhatja azt, hogy a monarchia egyik felének, még pedig a politikailag kifejlettebb felének életfeltételei t. i. a saját vére és vagyona feletti rendelkezés a monarchia másik, még pedig politikailag fejletlenebb felének feloldoztassanak, — ez nézetem szerint nem birodalmi salus publica, hanem a maga igazi nevén nevezve: colonialis rendszer, mely Magyarországot az örökös tartományok javára kizsákmányolja, és melyet elfogadnunk, törvényesítenünk, nemcsak a legnagyobb bűn volna hazánk irányában, merő öngyilkosságnak volna, hanem egyszersmind a legnagyobb kábaságnak volna, melyet elkövethetnénk, mert hiszen hazánkat akkor sem érheti nagyobb csapás, ha ezen, az ország függetlenségét megrontó alkura nem állunk rá önkényt, és itt eszembe jut Martialis egy epigrammája, melyet még ifju koromban tanultam, és mely már akkor is, midőn az életet és annak

TÁRCZA.

Az ember egyénisége az ujabbkori társadalomban.

Montegut Emil után francziából.
(Folytatás.)

Az ember magát az egyén méltóságára fölemelve, szakít az ösztönök végzettségével, s egyszersmind megtör egy más végzettségét is, a természet egyhanguságát. Az egyén viszi be a világba a különbséget és szépséget. Figyeljete a természetre; ez foly, mindig ismételvén maga magát felséges egyhangusággal, a mely nekünk az emberi erőlködés semmiségét, és a szabadság megvetését látszik tanítani. Ezzel ellenkezőleg az erkölcsi világban minden másként áll, és a változatoság bélyegét viseli. Az egyéniség az embernek saját maga feletti szabad munkásságában, az ösztönök eredeti földjének átalakításán való erőlködésben állván, végtelenek azok a módosulások, melyeket magára ült ez az üsanyag, az erőfeszítés foka, az akarat iránya, az anyag ellenállási képessége avagy lágyasága, és a munkás jeles volta szerint. Lehetnek bevégtelének, vázlatosak, torzak, összhangzók; de minden esetben különbözők és változók, s magukat soha nem ismétlik azok az alakok, melyek az erkölcsi világot betöltik. Nem tarthatnak sem egy nemhez, sem egy fajhoz; mindenik közülük egyetlen. Az ösztönök és az erénynek, a bölcseségnek és a szenvedélynek az a vegyítke, mely egy ilyen s ilyen egyéniséget állít elé, soha sem találkozik össze többször. Nincs minta, a mely fentartsa az egyéniség alakzatait, s minden egyén valami sajátoságos modoru mű, egy maga-maga által teremtet szobor, a mely elviszi magát az eszközöket, az anyagot és a mintát, a melyeknek eszközlével önmagát alkotta. Innen van az erkölcsi világ költészete és a történelem bűbája. Mit beszél

Lásd a „Kolozsvári Közöny” 44-ik számát.

el a történelem valósággal, ha nem egy néhány ezer egyéniség kronikáját?

Napjainkban megkísértették felforgatni a történelem törvényeit: a demokratiai elveknek hamis alkalmazásánál fogva úgy akarták, hogy a népek történelmét csinálják és ne az egyéneket; de nevezetes, hogy ez a kísérlet soha sem tudott megvalósulni, és hogy a történelem saját akaratja ellenére, kénytelen felmutatni előttünk, nem különböztetetlen tömegeket, nem azokat az értelmes valóságokat, a kiket népeknek, sokaságnak, nemzeteknek neveznek, hanem határozott, megkülönböztetett, az élet meleg sugarától lelkesített cselekvőket, szóval egyéneket, a kiknek kepei inkább az által maradt emléktükörben, a mi bennük másoktól különböző, mint az által, a mi hasonló. A történelem csak személyekből van összealkotva, és az emberi nem csak úgy jelenik meg benne, mint a képeknek háttere, mint az üsanyag, melyre az egyén nevet felvisi.

Ha az egyén az egész történelem, következésképpen ő az egész polgáriasság, és valósággal az is, még pedig kettős értelemben, mint ok és mint eredmény. Ez a végtelen különbözőség, melyet a történelem világa mutat fel, minden egyénben egy különös és egészen szeszélyes erő jelenlétét tanúsítja, a melyen senkinek másnak nem volt, és a melynek következtetéséppen a cselekvények egész sorára kell határozólag befolyt, melyeknek ő az oka, és a melyek nála nélkül nem lennének. Minden új egyéniséggel új irányt vesznek a dolgok. Legyen ez egy új politikai terv, egy új módszer, a gondolkodásnak egy új modora, mit tudom én? néha talán éppén a régi módszereknek és hosszú idő óta elfelejtett régi tényeknek felújulása. S egyszersmind egy más ellenmondó jelenség is adja elé magát, a mely jelessé teszi avagy végtelenségig kiszélesíti az egyéniségek munkáját. Valamiképpen az egyének teremteték a polgáriasságot, a polgáriasság a maga részéről szintugy teremtetette az egyéneket. Ezek az erők egyszer a személyes akaratból kibontakozva, s a tények, intézmények és tanok állapotjába menve át, a magok részéről ugy

szólván, ujából egyéniséget öltenek fel, és az ihletés forrásává, a tevékenység ösztönzőivé lesznek. Akkor a személyiségnek ez a hódítása, a mely eredetileg oly nagy erőfeszítéssel járt, aránylag könnyűvé lesz.

A jó Heródot beszéli, hogy egy ütközetben Croesusnak az egyik fia, születésitől fogva néma volt, látván, hogy egy persa katona atyját éppén levágni szándékozik, nagy hirtelen szóhoz jutott a rendkívüli felindulás következtében. Ilyen formálág képzelhetjük kisebb nagyobb mértékben azt a hatást, melyet mi reánk az életnek bizonyos szerencsés órában, egyik vagy másik pillanatban, az emberi társaságnak és a polgáriasságnak szemlélése, látványa gyakorol. Az ezen jelenség láttára érezett hirteleni felindulás megoldja nyelvünket, kényszerít minket beszélni avagy tenni, vagy még inkább beszélni magunkba, hogy ott találjunk egy új embert, a kit mi soha sem kerestünk volna. Az egyéniség képződése tehát különösen meg van könnyebbítve az emberi társadalom által és ama különböző látványok által, a melyeket ez felmutat.

A polgáriasság cselja e szerint meg van találva: s abban áll, hogy a lehető legnagyobb számú egyéniségeket teremtesd, hogy adja meg a lehető legnagyobb számnak a személyiségnek ezt a megbecsülhetetlen jótéteményét, hogy a lehető legkisebb mértékre apaszsa le az emberi nemnek állati osztályát. Ez a cselja a demokracziának, ugy képezelem, vagy semmi sincs. A mi ujabbkori doktoraink, a kik az előhaladást az egyéniség lerontásában látják, a mi ujabbkori emberbarátaink, a kik az emberiség jövőjét csak egy atyai kényuralom formája alatt vélik biztosítottának, és a kik a tömegek pártolásának ürügye alatt, a mennyiben tőlük kitélik tétleségre kárhoztatják az egyént, hátat fordítanak önkénytelen avagy önkénytelenül az emberiség hagyományának és minket egyenesen visszavisznek a társadalmak amaz ősi eredeti helyzetébe, ama korszakba, a midőn az egyének abba kellett járni, hogy bármilyen módon engedelmesseget eszközöljön. Ha mi ma a szabadság ellen nyilat-

kozunk, az által — habár nem egyenesen is — két egyiránt szomorú dolgot vallunk be, a melyeket, hangosan és bátran ki kell mondanunk: t. i. hogy a nagyszám, azaz: a tömeg, képtelen a polgáriasságra, és a kevés szám, azaz: hogy az egyén, csak az elnyomásra, a zsarnokságra, vagy a mint néhány évekkel ez előtt mondták, a kizsákmányolásra képes.

Ismerem a közönséges ellenvetést: „A társadalom, mely igen sokat megenged az egyénnek, az aristokracziának egy magvát tartogatja, következésképpen egyenes ellentéte a demokracziának. Továbbá: az egyén valami olyan szabály- és rendelkezésképe, a melynek fejlődhetése végett világos hogy mindent össze kell tipornia maga körül.” Semmi sincs hamisabb ennél az ellenvetésnél. Hogy az ember egyéniség legyen, arról van-e hát szó, hogy egy nagy hódító, egy nagy államférfi, avagy nagy kültő legyen? Arról van-e szó, hogy Nagy Sándornak, Richelieu-nek avagy Shakespeare-nek nevezzék? Nem, bizonyára nem. Az emberi egyéniség mindent megvan, a hol egy eredeti és független lélek jelét vesszük észre. A fazakas, ki rányomja bélyegét egy cserépedényre; a munkás, ki nek szántóföldje a szomszéd szántóföldnek szinétől különböző színe által a szabad munka gondjait tükrözi, egyéniségek szintazon joggal, ha nem is azon a fokon, melyen a hódító vagy a kültő. Avagy hát a skóciai és új angliai földmívelő a magok bibliai mivelttségével, szabadság iránti szilárd lelketlenséggel, kitaró munkássággal, buzgalommal s példabeszéddé vált gyakorlati bölcseséggel nem egyéniségek-e? Micsoda czimrő fogjátok ti megismerni a személyiséget, ha arról meg nem ismeritek? Nem szükség tehát elnyomóknak, zsarnokoknak, avagy fennhéjázóknak lennünk a végre, hogy egyének legyünk, nincs szükség rendkívüli tetteket hajtánunk végre s nagy zajt és szélet csinálnunk a világban; csak a kell, hogy lelketek és szívetek legyen, s a legcsekélyebb jel azonnal meg fogja ezt ismertetni. (Folytatjuk.)

